

An Analysis of the effect of Land Use Change on Urban Identity Case study: ARG Street of Mashhad

Mostafa Amirfakhrian¹✉ | Amirreza Rezayee Gorgani²

1. Corresponding Author, Department Geography Urban planning, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. amirfakhrian@um.ac.ir
2. Khavaran Institute of Higher Education, Mashhad, Iran. amirreza_rezayee@yahoo.com

Article Information

Research Paper

Vol:	14
No:	53
P:	85-102
Received:	2022-10-14
Revised:	2023-05-18
Accepted:	2023-06-16
Published:	2023-10-15

Keywords:

- Urban Identity
- Land use change
- ARG Street (Mashhad)
- Macbeth method

Cite this Article:

Amirfakhrian, M., Rezayee Gorgani, A. (2023). An Analysis of the effect of Land Use Change on Urban Identity (Case study: ARG Street of Mashhad). *Journal of Arid Regions Geographic Studies* 14(53): 85-102.
doi: 10.22034/JARGS.2023.373975.0

Publisher: Hakim Sabzevari University

© The Author(s)

[10.22034/JARGS.2023.373975.0](https://doi.org/10.22034/JARGS.2023.373975.0)

Abstract

Aim: Urban identity can change over time. Cities and urban spaces have had their own identity, but what exists today is nothing more than buildings and streets. Arg Street has been one of the important streets in the physical development of Mashhad in the modern era. The variety of cultural and recreational land uses (in the past) caused the formation of a new identity in this street, which has changed with time-lapse and the city's rapid growth. By identifying the components of past and present identification, this article focused on the effect of land use change on the amount of identification in this street.

Material & Method: The research method is descriptive-analytical. Information was collected through field study and observation, supplemented with library sources. By identifying local experts, 100 questionnaires were completed on the past and present characteristics of Arg Street of Mashhad, and the data were analyzed with SPSS software.

Finding: The chi-square test results showed that the land use change did not contribute to the level of identification. The results of the Wilcoxon test also showed that religious and cultural land use has been more important in the past, and the importance of green space land use has also remained constant. Also, the findings indicate that with the change in land uses, the identity of Arg Street and the sense of attachment of the residents have also changed. Finally, the identity land uses the MACBETH method, and the m-Macbeth software has been ranked and evaluated.

Conclusion: Land use change can significantly affect the identity dimensions of the place and the urban space and cause its status to be promoted or degraded.

Innovation: The findings of this study can inform city managers about land use changes and their effects on urban identity.

Extended Abstract

1. Introduction

It is obvious that the identity of the city changes over time, but in this passage, higher dimensions should be displayed. Urban identities are the product of the interaction between form and activity, which is created over time as a result of the influence of a set of environmental and human factors. Cities are more than collections of shops. These centers provide cultural, entertainment, leisure, tourism, civil life and exchange of views, ideas and opinions of the society. Urban centers need a positive identity system to create an attractive and pleasant place for people's social interaction. It is possible to draw a precise and direct connection between the identity, the place and the activity governing that place. This issue is especially important for areas with history. These ranges convey a style of impact and a sense of meaning according to the type of activity that has flowed and continued in it. This is while the change in activity methods, over time, can bring a different image of this effect and sense of meaning. Part of this issue is related to changes in urban uses. Arg Street in Mashhad was one of the main axes in the physical development of this city in the early 14th century. The variety of cultural and recreational uses had led to the formation of a unique identity of this street, which has changed with the passage of time and the rapid growth of the city. This article, by identifying the identity-giving components of past and present artefacts, is looking for the effect of the change of urban uses on the level of identity-giving in this street to show what is the relationship between the change of land use and giving it identity in the citadel axis? And how has the urban identity of Arg Street changed over time?

2. Materials and Methods

Obviously, the city's identity changes over time, but in this passage, higher dimensions should be displayed. Urban identities are the product of the interaction between form and activity, created over time due to the influence of environmental and human factors. Cities are more than collections of shops. These centers provide cultural, entertainment, leisure, tourism, civil life, and the exchange of views, ideas, and opinions of the society. Urban centers need a positive identity system to create an attractive and pleasant place for people's social interaction. It is possible to draw a precise and direct connection between the identity, the place, and the activity governing that place. This issue is significant for areas with history. These ranges convey a style of impact and a sense of meaning according to the type of activity that has flowed and continued. This is while the change in activity methods, over time, can bring a different image of this effect and sense of meaning. Part of this issue is related to changes in urban uses. Arg Street in Mashhad was one of the main axes in the physical development of this city in the early 14th century. The variety of cultural and recreational uses has led to a unique identity for this street, which has changed with the passage of time and the city's rapid growth. This article, identifying the identity-giving components of past and present artifacts, is looking for the effect of the change of urban uses on the level of identity-giving in this street to show:

- What is the relationship between the change of land use and giving it identity in the citadel axis?
- How has the urban identity of Arg Street changed over time?

3. Results and Discussion

The results show that in the past and now, important uses have been established around the axis of the citadel. Additional results indicated that the core of the identity of Arg Street was religious and cultural uses in the past, which has tended towards administrative uses over time with the changes that have occurred. In order to determine the position of each of the users in influencing the identity of the citadel axis in semantic, physical, and content dimensions, relying on the opinions of the residents, the weight of each criterion was determined and then evaluated using the MACBETH method. The Macbeth method showed that the most weight belongs to cultural and religious uses, and the least is assigned to commercial and administrative uses. This means that cultural uses have played the most significant role in the dimensions of the identity of the citadel. This is while the change of the approach of this axis from cultural to administrative and commercial in recent years has caused the status of the axis to decline from this point of view. Additional findings indicated that with the change of uses, the identity of Arg Street has also changed.

4. Conclusions

Identity is a changing category. "Arg" street of Mashhad, which has been built for about 90 years, became the opposite of Mashhad's traditional centers due to the creation of different and new uses such as cinemas, restaurants, and the residence of religious minorities, and due to the function of recreation, leisure and

government offices. During the day, Arg Street was dedicated to office users, and after that, it was dedicated to people's leisure time due to the presence of cinemas, which Armenians, cafes, restaurants, etc, mainly created. According to the purpose of land use planning to preserve the historical and cultural heritage of the city, with the change of use of cinemas to offices and commercial centers, as well as the destruction of cinemas and the destruction of entertainment centers, the identity of this area has changed and led to the loss of the mental image. Residents as well as tourists have been in this area. The change in land use has weakened the residents' sense of belonging, especially religious minorities, and finally led to the closure of their religious centers, such as churches.

5. Acknowledgment & Funding

Authors are thankful to all interview participants for supporting this research .

The manuscript did not receive a grant from any organization

6. Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

دانشگاه حکیم سبزواری

مطالعات جغرافیایی مناطق خشک

بررسی تأثیر تغییر کاربری زمین بر هویت شهری نمونه موردی خیابان ارگ مشهد

مصطفی امیرفخریان^۱ , امیررضا رضایی گرگانی^۲

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. amirfakhrian@um.ac.ir

۲- مؤسسه آموزشی خاوران، شهر مشهد، ایران. amirreza_rezayee@yahoo.com

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی

شماره: ۱۴

دوره: ۵۳

صفحه: ۸۵-۱۰۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۲۲

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۲/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۷/۲۳

کلیدواژه‌ها:

- هویت شهری
- تغییر کاربری
- خیابان ارگ (مشهد)
- روش مکتب

نحوه ارجاع به این مقاله:

امیرفخریان، مصطفی، رضایی گرگانی، امیررضا.

(۱۴۰۲). بررسی تغییر کاربری زمین بر هویت شهری

(نمونه موردی خیابان ارگ مشهد). *مطالعات*

جغرافیایی مناطق خشک، ۱۴(۵۳): ۸۵-۱۰۲.

doi: 10.22034/JARGS.2023.373975.0

ناشر: دانشگاه حکیم سبزواری

چکیده:

هدف: تغییر هویت شهر در گذر زمان امری بدیهی است؛ اما در این گذر، می‌بایست ابعاد بالنده‌تری از آن به نمایش درآید. بخشی از این موضوع به تغییرات کاربری‌های شهری مرتبط است. خیابان ارگ در شهر مشهد از جمله محورهای اصلی در توسعه کالبدی این شهر در اوایل سده ۱۴ هجری بوده است. تنوع کاربری‌های فرهنگی و تفریحی، منجر به شکل‌گیری هویتی منحصر به فرد از این خیابان شده بود که با گذشت زمان و رشد شتابان شهری دچار تغییر شده است. این مقاله با شناسایی مؤلفه‌های هویت‌بخش مصنوع در گذشته و امروز به دنبال تأثیر تغییر کاربری‌های شهری بر میزان هویت‌بخشی در این خیابان است.

روش و داده‌ها: روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و متغیرهای آن نیز شامل کاربری‌های شهری محدوده از نظر وسعت و تعداد در گذشته و حال بوده است که در چارچوب مدل مفهومی تحقیق تنظیم یافته است. گردآوری اطلاعات به صورت پیمایش میدانی در ارتباط با مطالعات اسنادی انجام شد. نظر به خروج ساکنان اولیه از بافت، در گام اول با شناسایی ۱۰۰ نفر از افراد خیره محلی و تکمیل پرسش‌نامه از آن‌ها، جایگاه عناصر هویتی این خیابان در گذشته و حال با استفاده از روش‌های آمار استنباطی (خی‌دو، ویلکاکسون و مکتب) مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج بیانگر آن بود که محور هویت‌بخش خیابان ارگ در گذشته کاربری‌های مذهبی و فرهنگی بوده که در طول زمان با تغییرات رخ داده به سمت کاربری‌های اداری تمایل پیدا کرده است. یافته‌های تکمیلی حاکی از آن بود که با تغییر کاربری‌ها، هویت خیابان ارگ نیز دچار تغییر شده است.

نتیجه‌گیری: تغییر کاربری اراضی می‌تواند ابعاد هویتی مکان و فضای شهری را به شدت متأثر از خود کند و سبب ارتقای یا تنزل جایگاه آن شود.

نوآوری: نتایج این مطالعه می‌تواند مدیریت شهری را نسبت به اثرات تغییرات کاربری اراضی بر هویت شهری آگاه کند.

© نویسنده(گان).

[10.22034/JARGS.2023.373975.0](https://doi.org/10.22034/JARGS.2023.373975.0)

۱- مقدمه

شهر یک پدیده انسان‌ساخت است و ویژگی‌های متفاوتی از متغیرها و معرف‌های مشترک، آن را از هم جدا می‌کند (Behzadfar & Brien, 2017). همچنین رشد شهرنشینی را عمدتاً ناشی از رفتار فضایی کاربران شهری، خانوارها، شرکت‌ها و مقامات محلی دانسته‌اند (Hataminejad & Rezayee Gorgani, 2021). در این راستا انسان برای شناخت خود و برای به دست آوردن هویت خود شروع به تلاش می‌کند (Pakzad, 2018). در واقع هویت مکان، بخشی از هویت فردی تعریف می‌شود (Hernandez et al., 2007). چون هویت در تجربه، نگاه، ذهن و نیت بیننده است؛ به همان میزان نیز در ظاهر فیزیکی شهر یا چشم‌انداز وجود دارد (Relf, 2018). بررسی‌ها نشان می‌دهد که روابط انسان‌ها با مکانی که در آن زندگی می‌کنند، بسیار پیچیده بوده و چنین رابطه‌ای عمیق‌تر از صرف بودن در آن مکان یا مواجهه با آن مکان است (Wester, Herber, 2004). هر فضایی با شدت و ضعف متفاوت، واجد هویت است و هویت نهایی فضا، برآیند هویت‌های عملکردی، کالبدی، محیطی، فرهنگی و معنایی آن است (Nasr & Majdi, 2012).

هویت‌های شهری محصول کنش متقابل میان فرم و فعالیت است که در طول زمان در نتیجه تأثیر مجموعه‌ای از عوامل محیطی و انسانی ایجاد می‌شود (Ardeshiri & Memarian, 2018). مراکز شهرها چیزی بیش از مجموعه‌هایی از مغازه‌ها هستند این مراکز زمینه‌های فرهنگی، تفریحی، فراغتی، گردشگری، زندگی مدنی و تبادل دیدگاه‌ها، عقاید و نظرات جامعه را فراهم می‌آورند (Tibbalds, 2017) و مراکز شهری برای خلق مکانی جذاب و دلپذیر برای تعامل اجتماعی مردم، احتیاج به سامانه هویتی مثبت دارند (Pamir, 2013). انجام فعالیت‌های خاص در یک محله، امکان بالقوه قدرتمندی برای تشخیص یافتن آن است؛ همچنین وجود یک کاربری خاص در یک محله به طوری که برای ساکنان شهر شناخته شده باشد، می‌تواند به تشخیص یافتن محله مذکور کمک نماید (Ghasemi Isfahani, 2010). اما تغییرات در جامعه و فرهنگ، اقتصاد و سیاست غالب در یک شهر می‌تواند بر کیفیت هویت مکان تأثیر بگذارد (Ercan, 2017).

از این رو می‌توان ارتباط دقیق و مستقیمی بین هویت، مکان و فعالیت حاکم بر آن مکان ترسیم کرد. این مسئله به ویژه برای محدوده‌های دارای قدمت و سابقه، اهمیت ویژه‌ای دارد. این محدوده‌ها با توجه به نوع فعالیتی که در آن جریان داشته و تداوم یافته است، سبکی از اثرگذاری و حس معنایی را منتقل می‌کنند. این در حالی است که تغییر در شیوه‌های فعالیتی، به‌مرور زمان، می‌تواند تصویر متفاوتی از این اثرگذاری و حس معنایی را به همراه داشته باشد.

در مطالعات گوناگونی این وجه از اثرگذاری مورد توجه قرار گرفته است. یوچنگ و همکاران در مقاله‌ای به ارتباط بین تعلق مکان و تعامل اجتماعی در فضاهای عمومی مرکز شهر کوالالامپور را بررسی می‌کنند. آن‌ها نشان می‌دهند که زمانی یک فضای عمومی قوی‌تر و اجتماعی‌تر به نظر می‌رسد که برای کاربران تنوع فرهنگی احیا شود (Ujang et al., 2018). اوکتای، در مطالعه خود هویت شهری در شهر سامسون ترکیه (شهری با فرهنگی غنی و دارای تحولات تاریخی) را بررسی می‌کند و نشان می‌دهد که این تغییرات چگونه بر موضوع هویت این شهر اثرگذار بوده است (Oktay, 2017). نوراشکین نیز در مطالعه خود، با هدف تأثیر بازآفرینی بر هویت شهری طی سه دهه اخیر در ملاکا مالزی، نشان می‌دهد که ویژگی‌های اجتماعی - فرهنگی و ساختاری - فضایی بر ویژگی‌های هویتی این محدوده اثرگذار بوده است (Norashkin, 2017). مهان در مقاله خود، در فرایند تخریب خلاقانه و ساختن هویت جدید در شهر تهران به بررسی مفهوم ساختن تصویر ذهنی جدید از شهر تهران از طریق فرایندهای مدرنیزاسیون استبدادی و تاریخی گرای شرقی پرداخته، موضوعی که بر گفتمان هویت ملی در دوره پهلوی اول تأثیرگذار بوده است (Mehan, 2017). همچنین بیهان و گورکان اثرات منفی توسعه را بر هویت شهری در شهر اسپارتا ترکیه را نشان می‌دهند. وی نشان می‌دهد که این نقاط هویت شهری را خراب کرده و در نتیجه آن، بی‌هویتی شهر توسعه پیدا کرده است (Beyhan & Gurkan, 2015). نوکار و همکاران تأثیر کاربری‌های شهری مانند: کاربری مذهبی، فرهنگی، تجاری و خدماتی را بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک شهر یزد مورد بررسی قرار داده‌اند. با توجه به وجود بخش‌های تاریخی در محدوده مطالعاتی، نادیده گرفتن هویت اصیل شهر منجر به ایجاد مناطق عاری از هویت کالبدی، فرهنگی و اجتماعی شده است. در نهایت نتایج تحقیق حاکی از آن است که بیشترین تأثیر بر هویت شهر اسلامی را کاربری‌های مذهبی در بعد عینی و کمترین تأثیر را کاربری فرهنگی در ویژگی بعد ذهنی داشته‌اند (Nokar et al., 2017).

در این مطالعه ضمن بررسی پیشینه تاریخی خیابان ارگ مشهد، مولفه‌های هویت‌بخش این محور در دو بازه زمانی ۱۳۳۰ تا ۱۴۰۱ مورد بررسی قرار گرفت و هویت شهری که در گذشته داشته با هویت امروزی مورد مقایسه قرار گرفته است که وجه تمایز این مطالعه با مطالعات پیشین است.

با احداث خیابان تازه تأسیس ارگ در سال ۱۳۰۷، کاربری‌های جدیدی مانند: سینما، رستوران و هتل در پیرامون این محور ایجاد شد. تحولات صورت گرفته پس از دهه ۱۳۶۰ سبب از بین رفتن برخی از کاربری‌ها و شکل‌گیری کاربری‌های جدید به ویژه کاربری‌های اداری گردید. با توجه به صبغه تاریخی این محور از سویی و اثرگذاری آن در حیات اجتماعی و اقتصادی شهر مشهد از سوی دیگر این مطالعه به دنبال شناسایی مؤلفه‌های هویت‌بخش گذشته و امروز خیابان ارگ و بررسی تأثیر تغییر کاربری زمین بر هویت شهری در این محور است. بر این اساس سؤال‌های مهم مطالعه شامل: چه رابطه‌ای میان تغییر کاربری اراضی و هویت‌بخشی به آن در محور ارگ وجود دارد؟ و هویت شهری خیابان ارگ در طول زمان چه تغییری کرده است؟

هویت کلمه‌ای عربی، به معنای تشخیص است و مفهومی است که ریشه در فرهنگ دارد (Genghizi & Ahmadian, 2013; Ghorab, 2010). هویت اصطلاحاً مجموعه‌ای از علائم، آثار مادی، زیستی، فرهنگی و روانی است که موجب شناسایی فرد از فرد و یا فرهنگی از فرهنگ دیگر می‌شود و حاصل احساسات ذهنی از وجود هرروزه او و ارتباط‌های گسترده اجتماعی است (Doiran & Kariminejad, 2013; Pourjafar et al., 2019). استوارت هال باور دارد که هویت یک‌روند در حال تغییر است که گواهینامه و علت شناخت است و مقوله‌ای ثابت و ایستا نیست (Amiri, 2017; Gharayag Zandi, 2016). پس هویت در روند دائم این‌همانی و تطبیق معنا می‌یابد (Ghasemi Esfahani, 2018). از طرفی هویت، غیرقابل اشتراک با دیگران است (Atashinbar, 2018). تشخیص هویت در واقع نوعی ارزش‌گذاری یا تعیین کیفیت است که ارتباط کامل با اندوخته‌های ذهنی فرد از تجربیات مستقیم تا فرهنگ و سنت او دارد (Behzadfar, 2013). به عبارت دیگر، لازمه تشخیص هویت شیء واحد بودن آن است (Mir Moqtadai & Talebi, 2016). در جدول شماره (۱)، معنای لغوی هویت در لغت‌نامه‌ها و فرهنگ‌های فارسی و انگلیسی مورد بررسی قرار گرفته است:

جدول ۱. مفهوم هویت در لغت‌نامه‌های معتبر

تعریف هویت	لغت‌نامه/فرهنگ‌ها
ذات، شخصیت، حقیقت چیز، آنچه موجب شناسایی شخص باشد	معین
تشخص، حقیقت جزئی، اشارت به مرتبه احدیت و لاهوت	دهخدا
هستی، حقیقت شی یا شخص که مشتمل بر صفات جوهری وی باشد	عمید
واقعیت شخص یا چیزی، یگانگی، فردیت، شرایط شناخته شدن در احساسات	Oxford

(Madahi et al., 2017)

در نگاه سنتی انسان در جهانی زندگی می‌کند که فقط یک مبدأ و یک مرکز دارد و نسبت به آن آگاهی کاملی دارد و روی دایره‌ای زندگی می‌کند که پیوسته از آن مرکز باخبر است (Javadi et al., 2014). آموس راپاپورت معتقد است که انسان با سکنی‌گزیدن هویت خود را تثبیت می‌کند (Pordihimi et al., 2013).

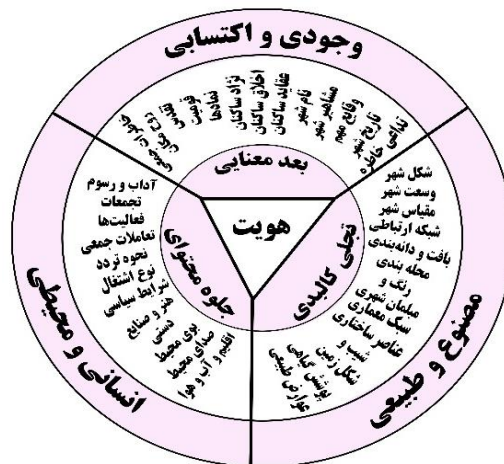
هویت و شخصیت هر شهر زمانی معنا پیدا می‌کند که شاخص‌های خاص شهر نمود یابد و زمانی معنادار خواهد بود که تبلور عینی در فیزیک شهر داشته و در واقع کالبد بیرونی و فیزیک شهر نمادی از هویت شهری باشد (Shamai & Pourahmad, 2012; Nofel et al., 2018). ظاهر فیزیکی، فعالیت‌ها و معانی، مواد خام هویت مکان‌ها هستند (Kashi & Bonyadi, 2013). به نظر می‌رسد هویت شهری نه‌تنها از طریق ویژگی‌های رسمی قابل‌شناسایی و به یادماندنی شکل می‌گیرد، بلکه از طریق معنایی که توسط کاربران شهر در ارتباط با تمام عناصر محیط ساخته‌شده، طبیعی و اجتماعی ایجاد می‌شود (Oktay and Alkan Bala, 2015). در یک دسته‌بندی مؤلفه‌های هویت‌بخش شهر را در سه دسته مؤلفه‌های مصنوع، طبیعی و انسانی می‌توان طبقه‌بندی کرد (جدول ۲ و شکل ۱).

جدول ۲. مؤلفه‌های هویت بخش شهری

مؤلفه‌های مصنوعی	مؤلفه‌های طبیعی	مؤلفه‌های انسانی
- منظر عمومی (کلیت فرم شهر) - شاخص‌های کانونی و نقطه‌ای (میدان‌ها، دروازه‌ها، پارک‌ها و نظیر این‌ها) - شاخص‌های خطی - نقطه‌ای تاریخی و کالبدی (بازارها، کاخ‌ها و نظیر این‌ها) - عناصر خطی - ساختاری شاخص (خیابان‌های اصلی ساخت شهر) - تک بناهای شاخص شهری - توده‌ها، حوزه‌ها و فضاها شاخص شهری (محلات قدیمی شهر قدیم، مجموعه ساختمان‌های مسکونی و نظیر این‌ها)	- جایگاه کلی طبیعی (طول و عرض جغرافیایی) - مؤلفه‌های ساختاری (توپوگرافی، هیدروگرافی و شاخص‌های وابسته) - مؤلفه‌های ساختاری طبیعی (رودها، دره‌ها) - مؤلفه‌های حوزهای و ساختی طبیعی (تنوع خاک، پوشش گیاهی و سرریز حوضه‌ها) - مؤلفه‌های نقطه‌ای (چشمه‌ها، تپه‌ها) - مؤلفه‌های نقطه‌ای - خطی (مسیر آب)	- آداب و رسوم - اعتقادات، سیره و روش زندگی - لهجه و زبان

(مأخذ: نگارندگان برگرفته از بهزادفر، ۱۳۹۰: ۵۷-۵۹)

در نگاهی دیگر هویت شهری پیوستاری کمی و کیفی، ذهنی و عینی، ماده و معنی؛ نمادین و غیرنمادین، دارای بعد زمانی و مکانی، قابلیت و قدرت دعوت‌کنندگی و تشخیص بخش محیط در ابعاد گوناگونی است (Nokar et al., 2017).

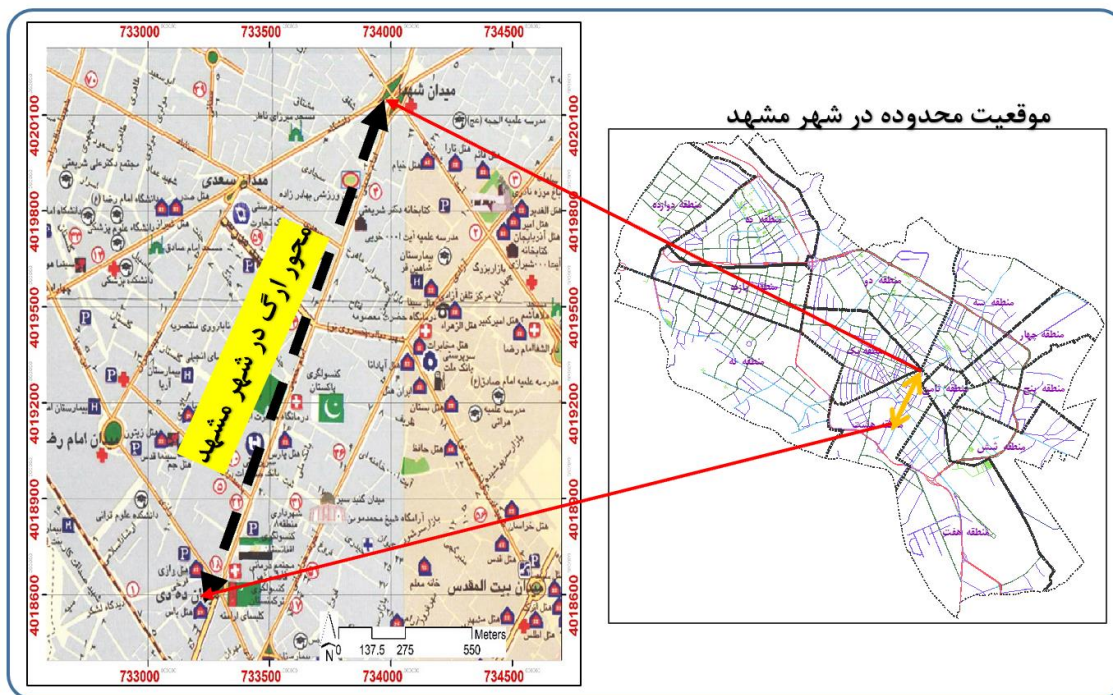
شکل ۱. ابعاد و مؤلفه‌های شاکله هویت شهر (Vaezi & Alimardani, 2017)

در مناطق شهری همواره بین کاربری زمین و هویت شهری رابطه دقیقی برقرار است. برنامه‌ریزی کاربری زمین "جا و چگونگی" انجام شدن کاربری زمین را، ایجاد می‌کند (World Bank, 2012). همچنین الگوهای رفتاری اجتماعی و اقتصادی متعددی را تعیین و فعالیت‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی در یک منطقه را مشخص می‌کند (Mebhot et al., 2017). شاید یکی از مهم‌ترین اهداف برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری جلوگیری از تخریب زمین، برقراری ارتباط و پیوند میان شهر و طبیعت، حفظ منابع پایدار و تجدیدنپذیر، حفظ موارث تاریخی و فرهنگی توسعه فضاهای سبز و مکان‌یابی بهینه خدمات است (Mehdizadeh, 2008). این شامل تصمیم‌گیری و فعالیت‌هایی است که کاربری‌های آینده زمین را نشان می‌دهد (Antonio, 2016). همچنین نیاز به بررسی روند و الگوی این تغییرات برای برنامه‌ریزی و توسعه شهر مناسب است (Jajere et al, 2015). یان‌گل، فعالیت‌های شهری را با سه دسته عمده فعالیت‌های انتخابی یا تفریحی، اجتماعی و اجباری دسته‌بندی می‌کند که فعالیت‌های اجباری شامل: کارکردهای شغلی و فعالیت‌های اقتصادی است که می‌تواند به‌عنوان شاخص هویت‌بخش به فضای شهری و محله‌ها مطرح شوند (Ghel, 1987; Javadi et al., 2014). در این راستا فعالیت‌ها به عملکردهایی که در فضا دیده می‌شوند، اشاره می‌کند و معانی آن‌ها نشان می‌دهد که محیط شهری چه معنایی دارد و مردم چه احساسی دارند (Carmona et al, 2010).

۲- مواد و روش

۲-۱- منطقه مورد مطالعه

محله و خیابان ارگ (خیابان امام خمینی فعلی) یکی از محدوده‌ها و شریان‌های مهم و پرتراфик شهر مشهد است که در هسته مرکزی آن قرار دارد. این محله از شمال به خیابان خسروی نو، از غرب به خیابان امام خمینی (ارگ)، از جنوب به خیابان جانباز و از شرق به آخوند خراسانی محدود می‌شود. خیابان ارگ مهم‌ترین کاربری واقع در این محدوده است. در پیرامون این محور کاربری‌های مهمی قرار دارد (از جمله صرافی‌ها، کاربری‌های اداری و تجاری) که سبب بار ترافیک بالای این محور در ساعات روز شده است. محله ارگ نامش را از هم‌جواری با مقر حکومتی (ارگ) به دست آورده است. قلعه ارگ که قدمت آن به دوران شاه سلطان حسین صفوی (قرن دوازدهم هجری قمری) می‌رسد، در جنوب غربی مشهد در سمت شرقی یکی از دروازه‌های ورودی مشهد به نام دروازه‌ی سراب ساخته شد. خیابان ارگ شاخصه این محله است که بعدها به خیابان پهلوی و پس از انقلاب به نام خیابان امام خمینی نام‌گذاری شد (Mashhad Encyclopedia, 2014). برای سالیان متمادی این خیابان مهم‌ترین خیابان شهر مشهد بود چرا که طرفین این خیابان، از مهم‌ترین گردشگاه‌های مشهد محسوب می‌شد. باغ ملی و بیشتر دواير مهم دولتی، همچون اداره ایالتی، اداره شهرداری، اداره گمرک، اداره پست و تلگراف، اداره ارکان حزب قشون در ارگ قرار داشتند. همچنین مهم‌ترین مغازه‌ها و مؤسسات اجتماعی، مانند: کلوب، سینماها، مهمان‌خانه‌ها، کافه‌های شهری در پیرامون این خیابان واقع بود (Sidi Farrokhd, 2013). نزدیکی این محله با مقر حکومتی و سکونت عده‌ای از طبقات بالا، باعث اهمیت محله شد (Rahmana, 2018). در شکل شماره (۲) محدوده مطالعاتی معرفی شده است.

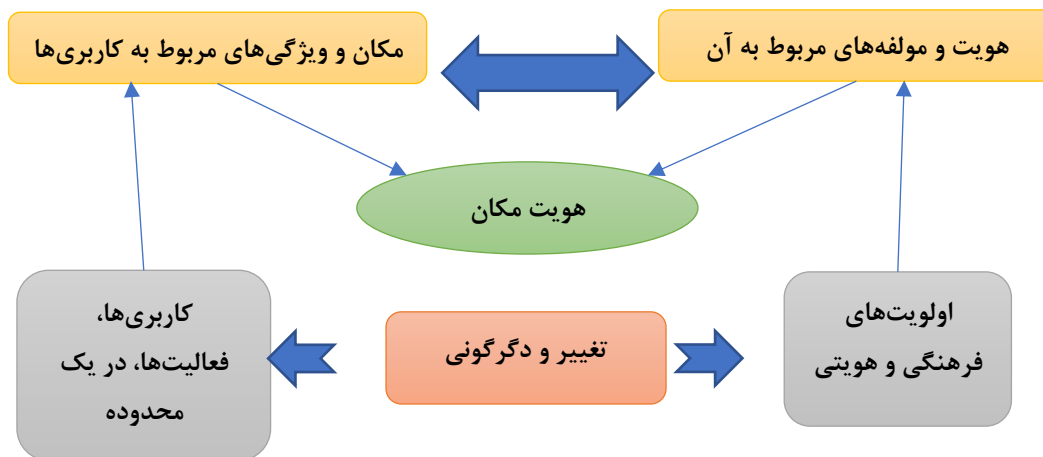

شکل ۲. معرفی محدوده مطالعاتی

۲-۲- روش پژوهش

روش تحقیق در این مقاله، توصیفی - تحلیلی است. در این تحقیق ابتدا اطلاعات اولیه از طریق مطالعات میدانی و مشاهده به دست آمد و این اطلاعات با اطلاعات کتابخانه‌ای تکمیل گردید از جمله محدودیت‌های پژوهش دسترسی و یافتن افرادی بود که سابقه سکونت آن‌ها در محدوده بیش از ۶۰ سال بوده است تا از طریق تکمیل پرسش‌نامه از آن‌ها، نسبت به تغییرات رخ داده در محدوده آگاهی کسب کرد. از این‌رو با در نظر گرفتن این موضوع اقدام به شناسایی ۱۰۰ نفر از این افراد شد. این تعداد نیز از طریق روش مورگان جهت تکمیل پرسش‌نامه تأیید شد. پرسش‌نامه‌های تکمیل شده پس از ورود به نرم‌افزار SPSS با استفاده از روش‌های آماری

مورد سنجش قرار گرفت. برای این منظور با تکیه بر روش خردی دو میزان تغییر کاربری‌ها و ارتباط آن با هویت‌بخشی محدوده مورد سنجش قرار گرفت. همچنین جهت مقایسه میزان هویت شهری در دو بازه زمانی قبل از ۱۳۶۰ و پس از آن، از آزمون ویلکاکسون بهره گرفته شده است. در نهایت با استفاده از روش MACBETH^۱ و با استفاده از نرم‌افزار m-macbeth کاربری‌های محدوده از نظر اثرگذاری ابعاد هویت‌بخشی مورد ارزیابی قرار گرفتند. در شکل شماره (۳) مدل مفهومی تحقیق ارائه شده است.

شکل ۳. مدل مفهومی تحقیق

۳- یافته‌ها

۳-۱- کاربری‌های اثرگذار محور ارگ

همان‌طور که عنوان شد محور ارگ دارای کاربری‌های مهمی است که برخی از این کاربری‌ها از گذشته و برخی دیگر در حال حاضر به‌عنوان کاربری‌های اثرگذار و خاطره‌انگیز این محدوده شناخته می‌شوند. این کاربری‌ها نقش مهمی در تصویر ذهنی ساکنان به این محدوده داشته است. از این رو در این بخش اقدام به معرفی مهم‌ترین کاربری‌های محدوده در گذشته و حال این محدوده می‌شود:

فضای سبز: نخستین پارک شهر مشهد در این محدوده با نام باغ ملی شناخته می‌شود. این باغ، هدایی مظفرالدین‌شاه به پدر حاج حسین ملک بوده است. در دهه ۵۰ عمارت انتهایی این باغ تخریب و ساختمان مدرنی با هدف ایجاد خانه جوان احداث شد که اکنون به نام مرکز همایش‌های صداوسیما یا صبا شناخته می‌شود که این فضا در حال حاضر دایر است.

فضای اقامتی: شامل هتل پارس و باختر است که از این میان هتل باختر تغییر کاربری داده است. هتل پارس در سال ۱۳۱۶ هجری توسط یک معمار روس و به سبک روسی و به‌عنوان اولین مکان اقامتی با شیوه‌های پذیرایی به سبک مدرن و امروزی و بر اساس اسلوب‌های هتلداری غربی ساخته شد. این هتل هم اکنون به‌عنوان قدیمی‌ترین هتل فعال کشور به حساب می‌آید.

کاربری مذهبی: با ساکن شدن تعدادی از بازرگانان ارمنی بعد از سال‌های مشروطه در مشهد و افزایش مسیحیان و آرامنه در سال ۱۳۱۷، کلیسای مسروپ مقدس به همراه یک مدرسه و کتابخانه ساخته شد که امروزه کلیسا با کاهش تعداد آرامنه نیمه‌فعال است.

فرهنگی: خانه ملک به‌عنوان محل سکونت حاج حسین ملک (بزرگ‌ترین واقف ایران) در سال ۱۲۶۰ ساخته شد. این بنا در سال ۱۳۷۷ به ثبت ملی رسید. این بنا در حال حاضر به‌عنوان نمایشگاه آثار هنری مورد استفاده قرار می‌گیرد. علاوه بر این در این محدوده سینماهای متعددی فعال بوده‌اند (شامل ۱۱ سینما) که همگی امروز تخریب یا تغییر کاربری داده‌اند.

کاربری اداری: ساختمان اداره دارایی در دوره پهلوی دوم و هلال‌احمر نیز در دوره پهلوی اول ساخته شد که به‌عنوان سالن سینما نیز استفاده می‌شد؛ اداره پست نیز در سال ۱۳۳۸ به نام اداره پست و تلگراف و تلفن مشهد بنا گردید که در سال ۱۳۷۸ مورد بازسازی قرار گرفت؛ همچنین اداره ثبت نیز در کوچه ثبت اکنون دایر است.

تجاری: بانک ملی در سال ۱۳۰۸ افتتاح گردید که در حال حاضر دایر است. کافه داش آقا نیز که به علت حضور چهره‌های ادبی از جمله مهدی اخوان ثالث و محمد قهرمان و دیگر شاعران خراسان به عنوان یک پاتوق اجتماعی شاخص شده بود؛ تخریب و امروزه به مرکز تجاری تبدیل شده است (جدول ۳ و شکل ۴).

شکل ۴. موقعیت کاربری‌های شاخص محدوده ارگ

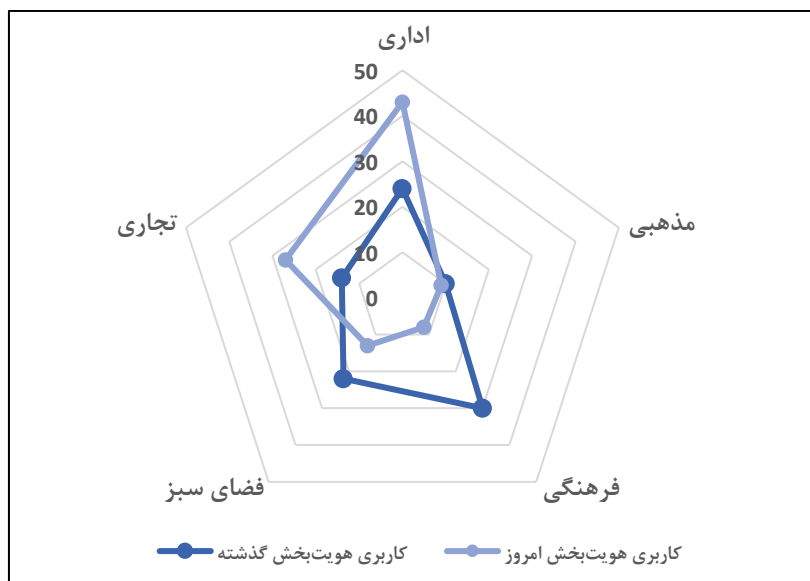
جدول ۳. مؤلفه‌های هویت‌بخش خیابان ارگ در دو بازه زمانی

کاربری	دهه ۳۰ تا ۶۰	دهه ۶۰ تاکنون
فرهنگی	تالار اعتمادالسلطنه	اداره ثبت‌اسناد
	تئاتر گلشن	تخریب
	سینما مولن روژ	تخریب و تبدیل به تجاری
	سینما باغ ملی	سالن همایش صبا
	سینما رادیوسیتی	تخریب به دلیل آتش‌سوزی
	سینما سعدی	احداث کمیته امداد
	سینما متروپل	تخریب
	سینما کریستال	تخریب
	سینما هما	تخریب
	سینما ایران	تخریب و تبدیل به تجاری
	سینما مایاک (فردوسی)	تخریب
	سینما شهرزاد	خانه تئاتر
	سینما آسیا	تخریب
	باشگاه افسران	مجموعه فرهنگی، ورزشی و اقامتی ارتش
خانه ملک	مرمت و تبدیل به موزه	
فضای سبزی	دایر	دایر

کاربری	دهه ۳۰ تا ۶۰	دهه ۶۰ تاکنون
اقامتی	هتل پارس	دایر
	هتل باختر	تغییر کاربری
تجاری	کافه و قهوه‌خانه داش آقا	بازار جنت و احداث مجتمع‌های تجاری جدید
	رستوران‌ها	تخریب و تبدیل به تجاری
	قنادی مینا	غذیه و رستوران
	بانک ملی	تغییر فعالیت
مذهبی	کلیسا انجیلی	دایر
	کلیسا مسروپ مقدس	تعطیل
اداری	اداره کل فرهنگ خراسان	تخریب
	هلال احمر	مجتمع فرهنگی - آموزشی شهدای هلال احمر
	کنسولگری انگلیس	کنسولگری پاکستان
	کنسولگری هند	تعطیل
	اداره پست	دایر
	اداره ثبت	دایر
	شرکت دخانیات	دایر
	اداره دارایی	دایر
	دفتر حزب توده (دوره مصدق)	متروک

۳-۲- کاربری‌های خاطره‌انگیز محور ارگ در گذشته و حال حاضر

همان‌طور که مشخص شد همواره چه در گذشته و چه در حال حاضر در پیرامون محور ارگ کاربری‌های مهمی استقرار داشته‌اند. با توجه به تغییرات رخ داده در ماهیت این کاربری‌ها در گذشته و حال حاضر، با تکیه بر نظرات حاضرین در فضا، سعی شده است؛ کاربری‌های اثرگذار و خاطره‌انگیز مورد مقایسه قرار گیرند تا مشخص شود در اثنای تغییرات کاربری‌ها، حس و معنای فضا در منظر ساکنان چه تغییری پیدا کرده است. نتایج این بررسی مبین آن است که در گذشته بیشترین خاطره‌انگیزی متعلق به کاربری‌های فرهنگی، فضای سبز (باغ ملی) و اداری بوده است در حالی که امروزه این نقش را کاربری‌های اداری، تجاری و فضای سبز دارند (شکل ۵).

شکل ۵. مقایسه کاربری‌های خاطره‌انگیز گذشته و امروز خیابان ارگ

۳-۳- ارزیابی جنبه اثرگذاری هویت‌بخشی کاربری‌ها در گذشته و حال

همان‌طور که یافته‌ها نشان داد، محور ارگ در طول زمان تغییرات گسترده‌ای را در خصوص کاربری‌های مختلف تجربه کرده است. نظر به جایگاه مهم این محور در شهر مشهد و صبغه تاریخی آن، سعی شده است جنبه اثرگذاری این تغییرات در ارتقای هویت‌بخشی آن مورد سنجش قرار گیرد. نتیجه این ارزیابی با استفاده از آزمون خی‌دو نشان داد که بین توزیع مشاهده شده و مورد انتظار پاسخ‌دهندگان تفاوت وجود دارد؛ طبقات خیلی کم و کم بیشترین فراوانی را دارند و بیشترین اختلاف فراوانی‌ها به طبقات متوسط و خیلی زیاد تعلق دارد.

جدول ۴. میزان تغییر کاربری در کمک به هویت‌بخشی محور ارگ

میزان فراوانی	مشاهده شده	مورد انتظار	باقیمانده
خیلی کم	۴۷	۲۰	۲۷
کم	۳۹	۲۰	۱۹
متوسط	۴	۲۰	-۱۶
زیاد	۶	۲۰	-۱۴
خیلی زیاد	۴	۲۰	-۱۶
مجموع	۱۰۰		

جهت بررسی معنی‌دار بودن میزان فراوانی‌ها از نتایج جدول شماره (۵) استفاده شده است. با توجه به سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده؛ از جنبه آماری بین فراوانی مشاهده‌شده و مورد انتظار تفاوت وجود دارد؛ بنابراین نتایج گویای این است که هویت‌بخشی کاربری‌ها در گذشته در مقایسه با امروز وضعیت مناسب‌تری داشته است.

جدول ۵. نتایج آزمون خی‌دو

تغییر کاربری	
خی‌دو	۸۹.۹
درجه آزادی	۴
سطح معناداری	۰.۰۰۰

۳-۴- جایگاه کاربری‌های مختلف در ارتقای هویت‌بخشی محور ارگ در گذشته و حال

جهت بررسی جایگاه کاربری‌های مختلف در تقویت حس هویت‌بخش محدوده در گذشته و امروز از آزمون ویلکاکسون^۱ استفاده شده است. نتایج این آزمون بیانگر سطح معناداری همه کاربری‌ها غیر از کاربری تجاری در سطح خطای کمتر ۰/۰۵ در محدوده مورد مطالعه است. این بدان معنی است که نقش تمامی کاربری‌ها در تقویت هویت‌بخشی محدوده تغییر یافته است (به استثنای کاربری تجاری) (جدول شماره ۶).

جدول ۶. نتایج آزمون ویلکاکسون

کاربری	اداری	مذهبی	فرهنگی	فضای سبز	تجاری
Z	-۲.۴۷	-۴.۶۲	-۶.۱۹	-۲.۶۳	-۱.۴۹
سطح معناداری	۰.۰۱۴	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۸	۰.۱۳۵

به منظور تعیین جایگاه هر یک از کاربری‌ها در اثرگذاری هویت‌بخشی محور ارگ در ابعاد معنایی، کالبدی و محتوایی در ابتدا با تکیه بر نظرات ساکنان وزن هر یک از معیارها مشخص شد و سپس با بهره‌گیری از روش MACBETH و در نرم‌افزار m-macbeth دو به دو به صورت ماتریس مورد ارزیابی قرار گرفتند (شکل شماره ۶).

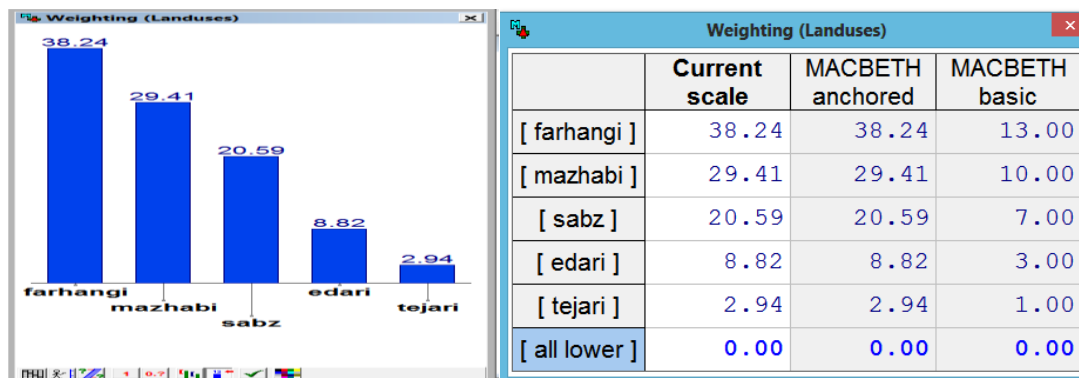
1. Wilcoxon

جدول ۷. ماتریس وزن دهی کاربری‌های محور ارگ با استفاده از روش مکبت

	[farhangi]	[mazhabi]	[sabz]	[edari]	[tejari]	[all lower]	Current scale	
[farhangi]	no	mod-strg	moderate	strg-vstr	strong	positive	38.24	extreme
[mazhabi]		no	moderate	strong	mod-strg	positive	29.41	v. strong
[sabz]			no	mod-strg	weak-mod	positive	20.59	strong
[edari]				no	weak	positive	8.82	moderate
[tejari]					no	positive	2.94	weak
[all lower]						no	0.00	very weak
								no

Consistent judgements

برآیند حاصل از استفاده از روش مکبت نشان داد که بیشترین وزن به کاربری فرهنگی و مذهبی تعلق دارد و کمترین وزن نیز به کاربری‌های تجاری و اداری اختصاص یافته است. این بدان معنی است که کاربری‌های فرهنگی بیشترین نقش را در ابعاد هویت‌بخشی محور ارگ داشته‌اند. این در حالی است که تغییر رویکرد این محور از فرهنگی به سمت اداری و تجاری در سال‌های اخیر، سبب تنزل جایگاه محور از این منظر شده است.

شکل ۶. ارزیابی نهایی جایگاه کاربری‌های محور ارگ با استفاده از روش مکبت

۴- بحث و نتیجه‌گیری

ارزیابی یافته‌های این مطالعه با مطالعات پیشین نشان از آن دارد که تنوع فرهنگی محور ارگ در گذشته اثرگذاری بیشتری بر تصویر ذهنی ساکنین داشته است که این موضوع در مطالعه یوجنگ^۱ و همکاران (۲۰۱۸) و بیهان و گورکان^۲ (۲۰۱۵) نیز تأیید می‌شود. از دیگر سو یافته‌ها بیانگر آن بود که با تغییر کاربری، هویت محور ارگ نیز تغییر یافته است که در مطالعه اوکتای^۳ (۲۰۱۷) و نوراشکین^۴ (۲۰۱۷) نیز به این موضوع اشاره می‌شود.

برای اولین بار کاربری و فعالیت‌های جدیدی نظیر سینما و رستوران در شهر مشهد در محور ارگ ایجاد شد که ضمن یک نشانه شهری، هویت شهری جدیدی را به وجود آورد. در مطالعات پیشین مؤلفه‌های هویت‌بخش در شهرها مورد بررسی یا اثرات منفی توسعه شهر بر هویت شهری بررسی شده بودند؛ ولی در این مطالعه ضمن بررسی روند تاریخی این محور به بررسی تغییرات کاربری و فعالیت‌ها در دو بازه زمانی ۱۳۳۰ تا ۱۴۰۱ با نظرات افراد آگاه از محور ارگ پرداخته شده است و هویت شهری در گذشته خیابان ارگ با هویت امروزی مورد مقایسه قرار گرفته است. در گذشته محور ارگ مشهد که به دلیل وجود سینماهای متعدد شاخص شده بود؛ با تغییر فعالیت و کاربری‌های متعدد مواجه شد. به طوری که کاربری‌های فرهنگی به ویژه سینماها بیشترین تغییر کاربری و

1. Ujang
2. Beyhan and Gurkan
3. Oktay
4. Norashekin

فعالیت را تجربه کردند. همچنین دو کلیسایی که در گذشته فعالیت می‌کردند نیز امروزه تعطیل و نیمه‌فعال شدند. با ایجاد پاساژهای متعدد، کاربری تجاری نیز بیشترین رشد را در این محور داشتند. کاربری‌هایی که بیشترین ثبات را داشته‌اند مربوط به کاربری‌های اداری و باغ ملی به عنوان تنها فضای سبز این محور است. همچنین قهوه‌خانه داش آقا نیز که زمانی پاتوق اجتماعی شاعران خراسان بود؛ از بین رفته و امروزه تجمع دلارفروشان به‌عنوان یک پاتوق اجتماعی در محور ارگ به چشم می‌خورد. شاید تداوم فعالیت برخی کاربری‌های محور ارگ در گذشته همچون سینماهای متعدد با فرم قدیمی در حال حاضر امکان‌پذیر نباشد، اما توجه به رویکردهای کلان حاکم بر محور می‌توانست در شرایط فعلی نیز تداوم داشته یا با تغییراتی، ارتقای آن را به همراه داشته باشد. در حالی که با تغییر کامل این موضوع، سبب برهم زدن تصویر ذهنی ساکنین شده است و این نکته مهمی است که این مطالعه بر آن تأکید دارد. هویت مقوله‌ای در حال تغییر است. خیابان ارگ مشهد که حدود ۹۰ سال از احداثش می‌گذرد با ایجاد کاربری‌های مختلف و جدید نظیر سینما، رستوران و ساکن شدن اقلیت‌های دینی و به دلیل عملکرد تفریحی، فراغتی و اداره‌های دولتی به نقطه مقابل مراکز سنتی مشهد تبدیل شد. خیابان ارگ در طول روز به کاربران اداره‌ها اختصاص داشت و بعد از آن نیز با توجه به وجود سینماهایی که عمدتاً توسط ارمنی‌ها ایجاد شده بود، کافه‌ها، رستوران‌ها و... به اوقات فراغت مردم اختصاص یافته بود. با توجه به هدف برنامه‌ریزی کاربری زمین مبنی بر حفظ موارث تاریخی و فرهنگی شهر، با تغییر کاربری سینماها به اداره‌ها و مراکز تجاری و همچنین تخریب سینماها و از بین رفتن مراکز تفریحی، هویت این محدوده دچار تغییر شده و منجر به از بین رفتن تصویر ذهنی ساکنان و همچنین گردشگران این محدوده شده است. تغییر کاربری صورت گرفته باعث کم‌رنگ شدن احساس تعلق ساکنان به خصوص اقلیت‌های مذهبی و در نهایت منجر به تعطیلی مراکز مذهبی آن‌ها مانند کلیساها شده است. نتایج یافته‌های تحقیق نشان داد که کاربری هویت‌بخش در گذشته به کاربری‌های فرهنگی اختصاص داشت. در این محور حدود ۱۱ سینما وجود داشت که بیشتر آن‌ها تخریب و یا تغییر کاربری داده‌اند. کاربری هویت‌بخش امروز نیز به اداره‌ها وابسته است. در نهایت تغییرات کاربری صورت گرفته منجر به تضعیف هویت خیابان ارگ و تبدیل آن به یک محور اداری و در قسمت‌هایی تجاری شده است. هویت امروزه خیابان محدود به محور تاریخی خیابان به‌عنوان عنصر ساختاری و شاخص‌های کانونی مانند: باغ ملی و کلیسا مسروپ مقدس و همچنین شاخص‌های نقطه‌ای و خطی کالبدی مانند: بازار و پیاده‌راه جنت و مجتمع‌های تجاری است. مرمت و احیای سینما آسیا به عنوان تنها سینما بازممانده از گذشته که می‌توانست به زنده کردن هویت تاریخی این خیابان کمک کند؛ در سال ۱۴۰۰ تخریب شد. همچنین نام‌گذاری برخی معابر فرعی به نام فضاهای خاطره‌انگیز گذشته نیز می‌تواند هویت و حس تعلق ساکنان را ارتقا دهد. با توجه به حذف نقش‌های فرهنگی و تفریحی خیابان ارگ که در مقیاس شهر فعالیت داشتند؛ مشکلات مراکز شهری در این محور نظیر سرزندگی، حیات شبانه و همچنین احساس امنیت به‌خصوص در ساعات شب به وجود آمده است؛ بنابراین در تحقیقات آینده می‌توان نقش تغییر کاربری زمین در احساس امنیت و سرزندگی را در این محور مورد بررسی قرار داد.

۵- سپاس‌گزاری

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند تا از مساعدت‌های مرحوم حسین پورحسین نویسنده کتاب صد سال سینما در مشهد و آقای مسعود نبی‌دوست فعال حوزه هویت شهری مشهد در نگارش این تحقیق تشکر و قدردانی خود را اعلام دارند.

۶- فهرست منابع

آتشین بار، محمد، (۱۳۸۸)، تداوم هویت در منظر شهری، نشریه باغ نظر، شماره دوازدهم، سال ششم، پاییز و زمستان، صص ۴۵-۵۶

اردشیری، مهیار؛ معاریان، غلامحسین (۱۳۸۹)، هویت شهری شیراز، انتشارات نوید شیراز، چاپ اول، شیراز
 بریاسولیس، هلن، (۱۳۸۹)، الگوهای تحلیلی تغییر کاربری زمین، ترجمه: مجتبی رفیعیان و مهراحمحمدی، انتشارات آذرخش، تهران
 بهزادفر، مصطفی، (۱۳۹۰)، هویت شهر، نگاهی به هویت شهر تهران، مؤسسه نشر شهر، چاپ سوم، تهران
 بهزادفر، مصطفی؛ برین، علی، (۱۳۸۷)، ساماندهی هویتی شهر جدید هشتگرد، فصلنامه بین‌المللی ساخت شهر، سال پنجم، شماره ۱۱ و ۱۰، صص ۱۱-۲۴

پاکزاد، جهان‌شاه، (۱۳۸۹)، مبانی نظری و فرایند طراحی شهری، انتشارات شهیدی، چاپ چهارم، تهران

- پاکزاد، جهان‌شاه، (۱۳۸۹)، راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران، جلد دوم، انتشارات شهیدی، چاپ چهارم، تهران
- پامیر، سای، (۱۳۹۱)، آفرینش مرکز شهری سرزنده: اصول طراحی شهری و بازآفرینی، ترجمه: مصطفی بهزادفر و امیر شکیبامنش، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه علم و صنعت، تهران
- پورجعفر، محمدرضا؛ سادات هاشمی دمنه، لیلا، (۱۳۹۰)، پدیدارشناسی هویت و مکان در بافت‌های تاریخی، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی - اسلامی، سال اول، شماره سوم، صص ۱۱-۲۰.
- پوردیهیمی، شهرام مشایخ فریدنی، سعید نورتقانی، عبدالمجید، (۱۳۹۲)، هویت و مسکن بررسی ساز و کار تعامل هویت ساکنین و محیط مسکونی، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۱، صص ۳-۱۸.
- تیبالدز، فرانسیس، (۱۳۸۷)، شهرهای انسان‌محور، ترجمه: حسن علی لقای و فیروزه جدلی، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، تهران
- جوادی، مهسا؛ بوداغ، مهرناز؛ مکانی، ویدا، (۱۳۹۴)، درآمدی بر مفهوم هویت محیط انسان‌ساخت به‌وسیله مؤلفه‌های مکان، فضا و کالبد، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۴۱، صص ۱۳۹-۱۶۰
- چنگیزی، نگار، احمدیان، رضا، (۱۳۹۲)، بررسی شاخص‌های هویت فضای شهری در بافت تاریخی نمونه موردی: بازار کرمان، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی - اسلامی، شماره ۱۱، صص ۵۳-۶۳
- دویران، اسماعیل، کریمی‌نژاد، ملیحه، (۱۳۹۱)، هویت و حس تعلق مکانی در فضاهای عمومی جدیدالاحداث شهری نمونه موردی: بوستان نهج‌البلاغه تهران، فصلنامه هویت شهر، شماره هجدهم، سال هشتم، صص ۸۱-۹۲
- رضوانی، علیرضا، (۱۳۸۴)، در جستجوی هویت شهری مشهد، چاپ اول، انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی، تهران
- رلف، ادوارد، (۱۳۸۹)، مکان و بی‌مکان، ترجمه: محمدرضا نقصان محمدی و کاظم مندگاری و زهیر متکی، چاپ اول، انتشارات آرمان‌شهر، تهران
- رهنما، محمدرحیم، (۱۳۹۰)، شناسایی و وجه‌تسمیه معابر، محلات و اماکن عمومی بافت قدیم شهر مشهد، چاپ اول، انتشارات سخن‌گستر - اداره کل روابط عمومی و بین‌الملل شهرداری مشهد، مشهد
- سعیدی‌رضوانی، نوید؛ عدالتی بزاز، مسعود، (۱۳۸۷)، خیابان ارگ مشهد در گذر زمان و ایده‌هایی برای آینده، مشهد پژوهی، سال اول، شماره ۱، پاییز و زمستان، صص ۸۴-۱۰۱
- سیدی فرخند، سید مهدی، (۱۳۹۲)، نگاهی به جغرافیای تاریخی شهر مشهد، چاپ اول، انتشارات مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد، مشهد
- شماعی، علی؛ پوراحمد، احمد، (۱۳۹۲)، بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ پنجم، تهران
- غریب‌زندی، داود، (۱۳۸۵)، نهادهای مدنی و هویت در ایران، چاپ اول، انتشارات تمدن ایرانی، تهران
- قاسمی اصفهانی، مروراید، (۱۳۹۰)، اهل کجا هستیم؟ هویت‌بخشی به بافت‌های مسکونی، انتشارات روزنه، چاپ دوم، تهران
- کاشی، حسین؛ بنیادی، ناصر، (۱۳۹۲)، تبیین مدل هویت مکان - حس مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن نمونه موردی: پیاده‌راه شهرری، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۱۸، شماره ۳، صص ۴۳-۵۲
- غراب، ناصرالدین، (۱۳۹۰)، هویت شهری، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها کشور، چاپ اول، کرمان
- میهوت، محمدرضا و همکاران، (۱۳۹۷)، ارزیابی کاربری اراضی با تأکید بر افزایش امنیت اجتماعی در محلات مسکونی نمونه موردی: محله فاطمیه شهر مشهد، اقتصاد شهری، دوره ۳، شماره ۲، صص ۷۹-۹۶.
- مداحی، سید مهدی و همکاران، (۱۳۹۷)، تحلیلی بر تأثیر کاربری اراضی بر هویت‌بخشی به محله (نمونه موردی محله تلگرد شهر مشهد)، جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال پنجم، شماره ۲، پیاپی ۹، صص ۱۷۹-۱۶۵.
- مهدی‌زاده، جواد، (۱۳۷۹)، برنامه‌ریزی کاربری زمین از دیدگاه توسعه پایدار، مهندسین مشاور فرهنگ، نشریه جستارهای برنامه‌ریزی و طراحی
- میرمقتدایی، مهتا؛ طالبی، ژاله، مشاور: سید حسین بحرینی، (۱۳۸۵)، انتشارات مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، چاپ اول، تهران
- نصر، طاهره؛ ماجدی، حمید، (۱۳۹۲)، نگاهی به مقوله هویت در شهرسازی، فصلنامه آرمان‌شهر، شماره ۱۱، صص ۲۶۹-۲۷۷
- نوذری، حسینعلی، (۱۳۸۵)، نگاهی تحلیلی به روند تحول مفهوم هویت در قالب‌های سه‌گانه هویت سنتی، مدرن و پست‌مدرن، فصلنامه مطالعات ملی، سال هفتم، شماره ۲، صص ۱۲۷-۱۴۸

نوفل، علیرضا؛ کلبادی، علی؛ پورجعفر، محمدرضا، (۱۳۸۸)، بررسی و ارزیابی شاخص‌های مؤثر بر هویت شهری نمونه موردی: محله جلفا، فصلنامه آرمان شهر، شماره ۳، صص ۵۷-۶۹

نوکار، بهار و همکاران، (۱۳۹۷)، بررسی تأثیرات کاربری‌های شهری بر هویت شهر اسلامی، محدوده مورد مطالعه منطقه یک شهر یزد، آمایش جغرافیایی فضا، سال هشتم، شماره مسلسل ۲۹، صص ۱۴۶-۱۳۳.

واعظی، مهدی؛ علیمردانی، مسعود، (۱۳۹۷)، مفهوم هویت و رویکردی فلسفی به هویت و ماهیت شهر، باغ نظر، ۱۵ (۶۲)، صص ۴۷-۵۶.

References

- Amiri, N. (2017). Investigation of the Factors Affecting the Identity Crisis in Contemporary Designs and Architectural Styles of Iran. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(3), 1104-1117. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i3.982>
- Antonio and et al, (2016), Securing Tenure through Responsive Land Use Planning An Innovative Tool for Country Level Interventions, FIG Working Week, Recovery from Disaster Christchurch, New Zealand, May 2-6
- Ardeshiri, Mahyar; Memarian, Gholamhossein (2009), Shiraz Urban Identity, Navid Shiraz Publishing House, first edition, Shiraz [in persian]
- Atashin Bar, Mohammad, (2008), Continuity of identity in urban landscape, Bagh Nazar magazine, 12th issue, 6th year, autumn and winter, pp. 45-56 [in persian]
- Behzadfar, Mostafa, (2010), Identity of the city, a look at the identity of the city of Tehran, Shahr Publishing Institute, third edition, Tehran [in persian]
- Behzadfar, Mustafa; Brin, Ali, (2007), organizing the identity of the new city of Hasht Gard, International Quarterly of City Construction, 5th year, numbers 10 and 11, pp. 11-24 [in persian]
- Beyhan, G, Gurkan, U, (2015), Analyzing the relationship between urban identity and urban transformation implementation in historical process: The Case of Isparta, international Journal of Architectural Research, Volume 9, Issue 1, p: (158-180)
- Briasoulis, Helen, (2009), Analytical patterns of land use change, translated by: Mojtabi Rafiyan and Mehran Mahmoudi, Azarakhsh Publishing House, Tehran. [in persian]
- Carmona, Matthew, Tim Heath, Taner Oc, and Steve Tiesdell, (2010), Public Places Urban Spaces. 2nded. Oxford: Architectural Press.
- Chengizi, Negar, Ahmadian, Reza, (2013), investigation of urban space identity indicators in the historical context of a case example: Kerman Bazaar, Iranian-Islamic City Studies Quarterly, No. 11, pp. 53-63 [in persian]
- Doiran, Esmail, Kariminejad, Maleeha, (2012), identity and sense of belonging to a place in newly built urban public spaces, a case example: Nahjul Balagha Bostan, Tehran, Shahr Identity Quarterly, No. 18, Year 8, pp. 81-92 [in persian]
- Ercan, Müge Akkar, (2017), Evolving' or 'lost' identity of a historic public space? The tale of Gençlik Park in Ankara, Journal of Urban Design, Volume 22, NO4, 520-543, <https://doi.org/10.1080/13574809.2016.1256192>
- Gehl, John (1987), "life between buildings", New York: van nostrand Reinhold press.
- Gharab, Naseruddin, (2013), Urban Identity, Publications of the Organization of Municipalities and Villages of the Country, first edition, Kerman. [in persian]
- Gharayag Zandi; Daoud, (2006), Civil Institutions and Identity in Iran, first edition, Iranian Civilization Publications, Tehran [in persian]
- Ghasemi Esfahani, Marwarid, (2010), Where are we from? Giving identity to residential contexts, Rozeneh Publications, 2nd edition, Tehran [in persian]
- Hataminejad, Hossein, (2021), A n Analysis of the Attractions of Suburbanization and its Relationship with Urban Shrinkage in Mashhad: A Case Study of Abouzar Town in Mashhad, International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning (IJAUP), Volume 31, Issue 1, PP: 1-11, <http://ijaup.iust.ac.ir/article-1-567-en.html>
- Hernandez, Bernardo, Hidalgo, M. Carmen, Salazar-Laplace, M. Esther, Hess, Stephany (2007), Place attachment and place identity in natives and non-natives, Journal of Environmental Psychology 27
- Jajere, Ahmed Abubakar, (2015), Analysis of Landuse Change in Damaturu Town of Yobe State, Nigeria, Air Advances in Research 3(1): 7-19, <http://dx.doi.org/10.9734/air/2015/8364>

- Javadi, Mehssa; Bodagh, Mehrnaz; Makani, Vida, (2014), an introduction to the concept of identity of the man-made environment through the components of place, space and body, *Urban Management Quarterly*, No. 41, pp. 139-160 **[in persian]**
- Kashi, Hossein; Fanadi, Nasser, (2013), Explanation of the place identity-sense of place model and the investigation of its different elements and dimensions, a case example: Shahrari pedestrian walkway, *Fine Arts-Architecture and Urban Development Journal*, Volume 18, Number 3, pp. 52-43 **[in persian]**
- Madhaghi, Seyed Mehdi et al., (2017), an analysis of the effect of land use on neighborhood identity (a case study of Talgerd neighborhood in Mashhad), *Geography and Development of Urban Space*, 5th year, number 2, series 9, pp. 179-179 165. **[in persian]**
- Mebhot, Mohammadreza et al., (2017), land use evaluation with an emphasis on increasing social security in residential areas, a case study: Fatimieh area of Mashhad, *Urban Economy*, Volume 3, Number 2, pp. 79-96. **[in persian]**
- Mehan, A, (2017), "TABULA RASA" planning: creative destruction and building a new urban identity in Tehran, *journal of architecture and urbanism*, Volume 41(3): 210-220, <http://dx.doi.org/10.3846/20297955.2017.1355277>
- Mehdizadeh, Javad, (2008), Land use planning from the perspective of sustainable development, *Farnahad Consulting Engineers, Planning and Design Journal*. **[in persian]**
- Mirmoqtadai, Mehta; Talebi, Jhaleh, consultant: Seyed Hossein Bahraini, (2006), *Building and Housing Research Center Publications*, first edition, Tehran **[in persian]**
- Nasr, Tahira; Majdi, Hamid, (2012), a look at the category of identity in urban planning, *Armanshahr Quarterly*, No. 11, pp. 269-277 **[in persian]**
- Nofel, Alireza; Kolbadi, Ali; Pourjafar, Mohammad Reza, (2008), investigation and evaluation of indicators affecting the urban identity of a case example: Jolfa neighborhood, *Armanshahr Quarterly*, No. 3, pp. 57-69 **[in persian]**
- Nokar, Bahar et al., (2017), investigation of the effects of urban uses on the identity of the Islamic city, the study area of one city of Yazd, *Geographical Survey of Space*, 8th year, serial number 29, pp. 133-146. **[in persian]**
- Nozari, Hossein Ali, (2016), an analytical look at the transformation process of the concept of identity in the three formats of traditional, modern and postmodern identity, *National Studies Quarterly*, 7th year, number 2, pp. 148-127 **[in persian]**
- Oktay, D, (2017), Reevaluating urban identity under changing circumstances: the case of Samsun, *Urban Design and Planning*, Volume 170 Issue DP5, <http://dx.doi.org/10.1680/jurdp.17.00001>
- Oktay, D, Alkan Bala, H, (2015), a holistic research approach to measuring urban identity: findings from GIRNE (KYRENIA) area study, *International Journal of Architectural Research*, Archnet-IJAR, Volume 9 - Issue 2, p: 201-215
- Pakzad, Jahanshah, (2009), *Guide to the Design of Urban Spaces in Iran*, second volume, Shahidi Publications, fourth edition, Tehran **[in persian]**
- Pakzad, Jahanshah, (2009), *theoretical foundations and process of urban design*, Shahidi Publications, 4th edition, Tehran **[in persian]**
- Pamir, Sai, (2011), *Creating a lively urban center: Principles of urban design and regeneration*, translated by: Mostafa Behzadfar and Amir Shakibamanesh, second edition, University of Science and Technology, Tehran. **[in persian]**
- Pourdihimi, Shahram Mashaikh Faridni, Saeed Nurtaqani, Abdul Majid, (2012), identity and housing, investigation of the interaction mechanism of residents' identity and residential environment, housing and village environment, number 141, pp. 18-3. **[in persian]**
- Pourjafar, Mohammad Reza; Sadat Hashemi Demeneh, Leila, (2018), Phenomenology of identity and place in historical contexts, *Iranian-Islamic City Studies Quarterly*, first year, third issue, pp. 11-20. **[in persian]**
- Rahnama, Mohammad Rahim, (2013), *identification and naming of passages, neighborhoods and public places of the old fabric of Mashhad city*, first edition, Sokhongostar Publications - General Department of Public and International Relations of Mashhad Municipality, Mashhad **[in persian]**
- Raja Norashekin Raja Othman, (2017), the impact of gentrification on local urban heritage identity in old quarter, MELAKA heritage city, *Journal of the Malaysian Institute of Planners*, VOLUME15 ISSUE 2, P:123-134, <http://dx.doi.org/10.21837/pmjournal.v16.i6.272>
- Relf, Edward, (2009), *Mekan va bi-mekan*, translated by: Mohammadreza Kalat Mohammadi, Kazem Mandgari, and Zuhair Mutaki, first edition, Armanshahr Publishing House, Tehran. **[in persian]**
- Rizvani, Alireza, (2004), *in search of the urban identity of Mashhad*, first edition, publications of the Ministry of Housing and Urban Development, Tehran. **[in persian]**

- Saidi-Rizvani, Navid; Adalati Bazaz, Masoud, (2007), Mashhad Citadel Street in the passage of time and ideas for the future, Mashhad Research, first year, number 1, autumn and winter, pp. 101-84 **[in persian]**
- Shamai, Ali; Pourahmad, Ahmad, (2012), urban improvement and modernization from the perspective of geography, Tehran University Press, fifth edition, Tehran **[in persian]**
- Sidi Farkhed, Seyyed Mehdi, (2012), A Look at the Historical Geography of Mashhad, First Edition, Publications of Mashhad Islamic Council Research Center, Mashhad **[in persian]**
- Tibbalds, Francis, (2007), Human-centered cities, translated by: Hasan Ali Laqaei and Firouze Jadali, second edition, Tehran University Press, Tehran **[in persian]**
- Ujang, N, et al (2018), Linking place attachment and social interaction: towards meaningful public places, Journal of Place Management and Development, Vol. 11 No. 1, p. 115-129, <http://dx.doi.org/10.1108/JPMD-01-2017-0012>
- Waezhi, Mahdi; Alimardani, Masoud, (2017), the concept of identity and a philosophical approach to the identity and nature of the city, Bagh Nazar, 15 (62), pp. 56-47. **[in persian]**
- Wester-Herber, misse (2004). Underlying concerns in land-use conflicts-the role of place identity in risk perception. Environmental Science & Policy 7
- World Bank. 2012. Getting to Green: A Sourcebook of Pollution Management Policy Tools for Growth and Competitiveness. Washington, DC: World Bank.